

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра менеджменту та адміністрування

ПАВЛОВСЬКА РУСЛАНА РУСЛАНІВНА

УДК 338.43.02

**ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ, НА
ПРИКЛАДІ ТОВСТЕНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ**

Спеціальність 281 – Менеджмент та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

наукової роботи на здобуття кваліфікації магістра

Тернопіль – 2019

Робота виконана на кафедрі менеджменту та адміністрування факультету економіки та менеджменту Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент
Мосій Ольга Бориславівна,
кафедра менеджменту та адміністрування
факультету економіки та менеджменту
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент
Дудкін Павло Дмитрович,
кафедра управління інноваційною діяльністю та
сферою послуг факультету економіки та
менеджменту Тернопільського національного
технічного університету імені
Івана Пулюя

Захист відбудеться «27» грудня 2019 р. о 9⁰⁰ год. на засіданні екзаменаційної комісії у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сьогоднішній день одним з найбільш важливих завдань, що потребують вирішення на різних рівнях влади у нашій державі, є забезпечення потреб розвитку сільських громад. Особливо актуальним це є тепер, в період децентралізації влади, що відбувається у нашій країні.

Як відомо, Україна відзначається багатим ресурсним потенціалом. На сільських територіях проживає близько третини населення України, вони відіграють провідну роль у виробництві та переробці аграрної сировини, що є чинником продовольчої безпеки держави. Проте на даний час багатьом сільським громадам доводиться часто зустрічатися з рядом серйозних викликів, до яких, зокрема, відносяться: незадовільний або не в повній мірі задовільний стан інфраструктури сільських територій; брак робочих місць з гідним рівнем оплати праці, що зумовлює міграцію населення у великі міста або зарубіжні держави; поступове «старіння» або й повне фактичне зникнення багатьох сіл; наявність на території деяких громад великих сільськогосподарських підприємств або агрохолдингів, діяльність яких відчутно негативно впливає на стан оточуючого середовища; труднощі реалізації завдань стимулювання самозайнятості населення в сільській місцевості та пріоритетності розвитку малого й середнього сільського бізнесу; низький рівень соціального захисту населення сільських територій та інші.

До основних проблем, які часто виникають у процесі управління розвитком сільських громад, можна віднести: брак фінансових ресурсів громади на цілі задоволення першочергових потреб її жителів, зокрема, у сфері формування інфраструктури сільської території; недостатність досвіду діяльності працівників органів місцевого самоуправління та їх кваліфікації в умовах розширення кола повноважень та відповідальності сільських громад відносно розробки та втілення напрямів забезпечення поточних потреб регіону та реалізації цілей його стратегічного розвитку; можливий брак прозорості у прийнятті рішень, які стосуються формування і використання коштів місцевих бюджетів; недостатня активність громадянської позиції жителів, відстороненість частини з них від практичної участі у вирішенні проблем села, недостатня єдність думок членів сільської громади у вирішенні питань її розвитку; неможливість через вплив органів державної влади або комерційних фірм повноправно розпоряджатися наявними ресурсами сільської громади, зокрема, земельними, лісовими, водними та іншими, й отримувати доходи від їх використання.

Вирішення цих та інших проблем, підвищення ефективності функціонування сільських територіальних громад є одним з важливих чинників забезпечення соціально-економічного зростання держави та засобом отримання позитивного ефекту від процесів децентралізації влади, що і зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Метою магістерської роботи є формування теоретичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо напрямів розвитку сільської громади на прикладі Товстенської селищної ради.

Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі визначено ряд взаємопов'язаних **завдань**, основними з яких є:

- дослідити теоретичні засади розвитку сільських громад;
- проаналізувати діяльність Товстенської селищної ради та стан розвитку селищної громади;
- розробити рекомендації щодо шляхів розвитку Товстенської громади.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є процес розвитку Товстенської громади а **предметом** – дослідження його ефективності та пошук напрямків активізації цього розвитку.

Інформаційною базою дослідження є матеріали досліджень українських та зарубіжних науковців у сфері місцевого самоврядування та розвитку регіонів, дані діяльності Товстенської громади, документи нормативно-правової бази діяльності підприємств в Україні та інші інформаційні джерела.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано системний підхід до оцінки діяльності установи, методи аналізу, синтезу, порівняння, деталізації та інші.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять загальні положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань розвитку територій та місцевого самоврядування.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна дипломної магістерської роботи полягає у дослідженні теоретико-методичних засад, розробленні практичних рекомендацій та обґрунтуванні ефекту від реалізації запропонованих заходів, спрямованих на пошук джерел розвитку сільської громади.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані заходи щодо напрямів розвитку громади можуть бути використані у практичній діяльності Товстенської селищної ради.

Структура й обсяг дипломної магістерської роботи. Дипломна магістерська робота складається зі вступу, семи розділів, висновків, переліку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – сторінка комп'ютерного тексту, вона містить 23 таблиці і 20 рисунків, 14 додатків, список використаних джерел із 81 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У вступі розкрита актуальність теми магістерської роботи, встановлено мету та завдання, предмет та об'єкт, методи та інформаційну базу дослідження, а також подано структуру роботи.

У першому розділі «Теоретичні основи забезпечення розвитку сільських громад» викладено наукові підходи до визначення сутності сільської громади, основні проблеми та завдання розвитку вітчизняних сільських територій на сучасному етапі, а також фінансове забезпечення їх розвитку як основи реалізації їх потенціалу.

Здійснення ефективної політики, націленої на вирішення проблем розвитку сільських територій, є одним з важливих загальнодержавних завдань, і є одним із напрямів досягнення сучасних соціально-економічних стандартів життя суспільства, що склалися у світі. Ефективний розвиток села у форматі сільських громад може відбуватися за умови, якщо громада буде дієво використовувати політико-правові, соціально-економічні та соціокультурні чинники розвитку.

У другому розділі «Аналіз діяльності Товстенської селищної ради та стану розвитку селищної громади» дано загальну характеристику діяльності Товстенської селищної ради, проведено аналіз її доходів та видатків, аналіз виконання місцевих програм розвитку громади.

Товстенська селищна рада була утворена в 1994 році. Територія Товстенської селищної ради становить біля 16,87 км², а чисельність населення станом на 1 січня 2018 року складала 3902 осіб. Рада складається з 20 депутатів та голови.

Сильні сторони Товстенської громади: вдале географічне розташування, наявність значних площ території та земельних ресурсів, можливості розвитку галузі сільськогосподарського виробництва та переробки вирощеної продукції, наявність покладів гіпсу, відсутність промислового забруднення, кваліфікована робоча сила, наявність туристичного потенціалу, закладів освіти для дітей та юнацтва, розгалужена торгівельна мережа. Слабкі сторони громади: зношеність основних фондів, значна енергомісткість житлово-комунального господарства, низький рівень залучення інвестицій, нерозвинутість ринку туристичних послуг, втрата родючості земель, несприятлива екологічна ситуація через діяльність агрохолдингів, високий рівень міграції, старіння населення громади.

Протягом трьох останніх років доходи селищного бюджету суттєво зростали. У 2018 році вони становили 2768,785 тис. грн., у тому числі доходи загального фонду селищного бюджету – 2700,485 тис. грн., а доходи спеціального фонду – 68,3 тис. грн., у тому числі бюджету розвитку - 50,0 тис. грн. Основну частку доходів селищної ради у 2018 році становили кошти загального фонду – 97,53%. На кошти спеціального фонду припадало лише 2,47% отриманих доходів. Зазначимо, що доходи Товстенської селищної ради у 2017-2018 роках були сформовані як за рахунок податкових, так і неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом.

У структурі податкових надходжень Товстенської селищної ради у 2018 році найбільшу частку займали місцеві податки, що становило 93,2% від податкових надходжень селищної ради за останній минулий рік. Внутрішні податки на товари та послуги при цьому складалали 5,9% від всієї суми податкових надходжень, а інші податки та збори й податок на прибуток комунальних підприємств становили незначну частку податкових надходжень.

Загальна сума видатків Товстенської селищної ради у 2018 році складала 2700,5 тис. грн., що на 1224,8 тис. грн., або на 83,0% перевищувало рівень видатків попереднього року. У структурі видатків і в 2017 році, і у 2018 році найбільші суми припадали на витрати на організаційне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення селищної ради. Значні суми видатків також спрямовувалися на потреби благоустрою території громади.

У третьому розділі «Розробка шляхів розвитку Товстенської громади» викладено запропоновані заходи щодо стосовно шляхів виявлення проблем розвитку громади в умовах децентралізації, розкрито перспективні напрями активізації процесів залучення молоді до управління громадою, обґрунтовано напрями удосконалення використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у роботі досліджуваного органу місцевого самоврядування.

Для прийняття рішень місцевою владою у сфері управління Товстенською громадою необхідно здійснити проведення дослідження позиції населення стосовно існуючих проблем та напрямів розвитку громади. З цією метою було розроблено анкету, по якій здійснене опитування жителів громади. За результатами опитування встановлено, що основними проблемами Товстенської громади є: незадовільний стан доріг, благоустрій території, наявність безробіття, несприятлива екологія, високий ступінь зношеності комунікацій, забрудненість території тощо.

У якості позитивних змін, зокрема, опитаними було відмічено зростання наповненості бюджету. Близько половини опитаних зазначили наявне покращення благоустрою та стану інфраструктури в громаді, яке було досягнуто завдяки зростанню доходів місцевого бюджету.

Вважаємо, що одним з головних завдань, що мають вирішуватися у громаді, є налагодження ефективної роботи з молоддю. До ключових проблем молоді в Товстенській громаді, що існують на даний час, можна віднести: пасивність частини молоді, відтік молоді з громади, наявність у деяких поганих звичок на залежностей, низька якість освіти і рівня саморозвитку, відсутність мотивів для розвитку себе як особистості, брак цивілізованих місць проведення дозвілля для молоді, наявність проблем достатнього взаємопорозуміння з батьками, низька довіра до влади.

При створенні Молодіжної Ради постає потреба вирішення ряду актуальних завдань, зокрема: яким чином забезпечити високу активності молоді Товстенської громади, якими способами можна заохотити молодь до співпраці; як поіформувати молодь, яку саме інформацію

подати на сайті Ради, визначити основні проблеми молоді, що потребують вирішення, встановити сферу повноважень та ризиків діяльності ради, її склад, набути учасниками Молодіжної Ради навичок громадської роботи, використовуючи різні види навчання, оцінити ефективність прийняття та реалізації рішень Ради, забезпечити співпрацю молоді та влади.

У процесі роботи Молодіжної Ради молодь Товстенської громади буде розвивати в собі такі корисні навички і вміння: лідерство, вміння організовувати людей, навички публічної діяльності та адміністрування, вміння роботи в команді, креативність та вміння вибирати пріоритетні напрями роботи, здатність до критичного мислення, ефективне управління своїм часом, здатність вирішувати конфлікти та налагоджувати ефективні комунікації, вміння фінансового управління, планування розвитку, управління проектами та інші. Робота Молодіжної Ради сприятиме покращенню стану молодіжного середовища, сприятиме формуванню свідомої та активної молоді, яка хоче і готова розкрити свій потенціал, дасть можливість молодим людям підготуватися до участі в суспільному житті, забезпечить наявність кадрового резерву для органів місцевої влади та бізнесу.

Забезпечення ефективного управління розвитком Товстенської громади робить актуальним впровадження у роботу органу місцевого самоврядування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Серед пропонованих заходів щодо вдосконалення їх використання у роботі Товстенської селищної ради можна відмітити зростання наповнення сайту ради, можливість проведення інтерактивного обговорення населенням громади проблем розвитку громади, можливість подання до ради е-звернень та е-петицій громадян, змога отримання населенням Товстенської громади якісних е-послуг, забезпечення своєчасної реакції місцевої влади на нагальні потреби жителів громади. У результаті очікується підвищення рівня демократії у громаді, зростання якості та швидкості надання послуг та ефективності рішень селищної ради, підвищення прозорості та відкритості роботи місцевої влади, інші позитивні наслідки.

У четвертому розділі «Спеціальна частина» дано аналіз основних показників розвитку смт. Товсте та викладено організаційно-правові аспекти діяльності органів місцевого самоврядування в Україні.

У розділі 5 «Обґрунтування економічної ефективності» проведене обґрунтування ефективності запропонованих заходів щодо шляхів виявлення проблем розвитку громади в умовах децентралізації, заходів у сфері активізації процесів залучення молоді до управління громадою, запропонованих заходів із використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у роботі досліджуваного органу місцевого самоврядування.

У розділі 6 «Охорона праці» викладено завдання в галузі охорони праці, дано загальний стан охорони праці у Товстенській селищній раді, викладено рекомендації з поліпшення охорони праці та їх соціально-економічна ефективність, а також висвітлено порядок проведення

зnezаражування у разі виникнення радіоактивного, хімічного та біологічного зараження на території Товстенської селищної ради, розкрито участь органів місцевого самоврядування у функціонуванні державної системи спостереження, збирання, оброблення та аналізу інформації про стан довкілля.

У розділ 7 «Екологія» викладено основні принципи та завдання створення системи екологічного менеджменту, розкрито головні елементи функціонування системи екологічного менеджменту

ВИСНОВКИ

У даній магістерській роботі було досліджено теоретичні засади, а також практичні аспекти напрямів розвитку Товстенської селищної ради.

Розробка та реалізація ефективної політики, націленої на вирішення проблем розвитку сільських територій, є одним з важливих загальнодержавних завдань, і є одним із напрямів досягнення сучасних соціально-економічних стандартів життя суспільства, що склалися у світі.

Ефективний розвиток села у форматі сільських громад може відбуватися за умови, якщо громада буде ефективно використовувати політико-правові, соціально-економічні та соціокультурні чинники розвитку.

Сильні сторони Товстенської громади: вдале географічне розташування, наявність значних площ території та земельних ресурсів, можливості розвитку галузі сільськогосподарського виробництва та переробки вирощеної продукції, наявність покладів гіпсу, відсутність промислового забруднення, кваліфікована робоча сила, наявність туристичного потенціалу, закладів освіти для дітей та юнацтва, розгалужена торгівельна мережа. Слабкі сторони громади: зношеність основних фондів, значна енергомісткість житлово-комунального господарства, низький рівень залучення інвестицій, нерозвинутість ринку туристичних послуг, втрата родючості земель, несприятлива екологічна ситуація через діяльність агрохолдингів, високий рівень міграції, старіння населення громади.

Протягом трьох останніх років доходи селищного бюджету суттєво зростали. У 2018 році вони становили 2768,785 тис. грн., у тому числі доходи загального фонду селищного бюджету – 2700,485 тис. грн., а доходи спеціального фонду – 68,3 тис. грн., у тому числі бюджету розвитку – 50,0 тис. грн. Основну частку доходів селищної ради у 2018 році становили кошти загального фонду – 97,53%. На кошти спеціального фонду припадало лише 2,47% отриманих доходів. Зазначимо, що доходи Товстенської селищної ради у 2017-2018 роках були сформовані як за рахунок податкових, так і неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом.

У структурі податкових надходжень Товстенської селищної ради у 2018 році найбільшу частку займали місцеві податки, що становило 93,2% від податкових надходжень селищної ради за

останній минулий рік. Загальна сума видатків Товстенської селищної ради у 2018 році складала 2700,5 тис. грн., що на 1224,8 тис. грн., або на 83,0% перевищувало рівень видатків попереднього року.

Для прийняття рішень місцевою владою у сфері управління Товстенською громадою необхідно здійснити проведення дослідження позиції населення стосовно існуючих проблем та напрямів розвитку громади. З цією метою було розроблено анкету, по якій здійснене опитування жителів громади. Нами було розроблено анкету та проведено опитування частини населення громади. До основних проблем досліджуваної громади, виявлених за допомогою опитування, відносяться поганий стан доріг, благоустрій території, безробіття, несприятлива екологічна ситуація, забрудненість території, зношеність комунікацій та інші. Відповіді населення на те, чи зазнала покращення ситуація в громаді після вступу до ОТГ, тобто за минулий рік, засвідчили, що найбільша частина населення з позитивом дає оцінку змін - це 45,3% опитаних. Частка респондентів, що вважають ситуацію такою, яка не змінилася – 25,6%. У той же час 22,0% відсотків відмітили погіршення ситуації, не змогли дати чітку відповідь – 7,1% опитаного населення. Основними проблемами Товстенської громади за результатами опитування є: незадовільний стан доріг, благоустрій території, наявність безробіття, несприятлива екологія, високий ступінь зношеності комунікацій, забрудненість території тощо.

У результаті дослідження виявлено ряд існуючих ключових проблем молоді в Товстенській громаді. Це відтік молоді з громади, пасивність деякої частини молоді та інші. З метою сприяння зростанню корисної активності молоді, посилення її участі у справах громади пропонуємо заснувати Молодіжну Раду, яка буде сприяти розвитку ініціатив молоді у різних сферах розвитку громади.

Забезпечення ефективного управління розвитком Товстенської громади робить актуальним впровадження у роботу органу місцевого самоврядування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Серед пропонованих заходів щодо вдосконалення їх використання у роботі Товстенської селищної ради можна відмітити зростання наповнення сайту ради, можливість проведення інтерактивного обговорення населенням громади проблем розвитку громади, можливість подання до ради е-звернень та е-петицій громадян, змога отримання населенням Товстенської громади якісних е-послуг, забезпечення своєчасної реакції місцевої влади на нагальні потреби жителів громади. У результаті очікується підвищення рівня демократії у громаді, зростання якості та швидкості надання послуг та ефективності рішень селищної ради, нарощування прозорості та відкритості роботи місцевої влади, інші позитивні наслідки.

Список опублікованих праць за темою дипломної магістерської роботи

1. Павловська Р.Р., Мосій О.Б. Проблеми розвитку сільських громад в Україні. / Сорок другі економіко-правові дискусії (економічне спрямування): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Львів. - 2019. - С. 96-96.

АНОТАЦІЯ

Павловська Р.Р. Дослідження напрямів розвитку сільської громади, на прикладі Товстенської сільської ради [Рукопис]: Комплексна дипломна робота на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 281/ Павловська Руслана Русланівна; ТНТУ. - Тернопіль: [б. в.], 2019. - 140 с.

Магістерська робота: 140 с., 20 рис., 23 табл., 14 додатків, 81 літературне джерело.

Об'єкт дослідження – процес розвитку Товстенської громади.

Мета дослідження - формування теоретичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо напрямів розвитку сільської громади на прикладі Товстенської селищної ради.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано системний підхід до оцінки діяльності установи, методи аналізу, синтезу, порівняння, деталізації та інші.

У роботі викладені шляхи розвитку Товстенської громади, зокрема, запропоновані заходи щодо стосовно шляхів виявлення проблем розвитку громади в умовах децентралізації, розкрито перспективні напрями активізації процесів залучення молоді до управління громадою, обгрунтовано напрями удосконалення використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у роботі досліджуваного органу місцевого самоврядування.

Внесені пропозиції можуть бути впроваджені у практичну роботу Товстенської селищної ради.

Ключові слова: розвиток територій, проблеми розвитку територій, селищна рада, молодіжна політика.

ABSTRACTS

Pavlovska R.R. Investigation of directions of development of the rural community, on the example of the Tovste village council [Manuscript]: Complex diploma work for master's qualification in specialty 281 / Pavlovskaya Ruslana Ruslanivna; TNTU. - Ternopil: [b]. 2019 – 140 p.

Diploma work: 140 p., 20 figs., 23 tables, 14 appendix, 81 references.

The Object of Investigation - process of development of the Tovste community.

The Aim of the Work is to formulate theoretical approaches and to develop practical recommendations on the directions of development of the rural community, on the example of the Tovste village council.

Research methods The systematic approach to the evaluation of the institution's activities, methods of analysis, synthesis, comparison, detailing and others were used in the research process.

The work outlines ways of development of the Tovste community, in particular, proposes measures on ways of identifying problems of community development in conditions of decentralization, reveals perspective directions of activating the processes of youth involvement in community management, substantiates directions of improving the use of modern information and communication technologies in the branch of self-study.

The proposals submitted can be implemented in the practical work of the of the Tovste village council.

Key words: territorial development, territorial development problems, settlement council, youth policy.